

ISSN
ISSN 2992-9229

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

2024 №1
(3)

Samarqand-2024

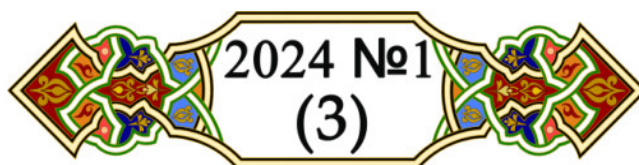
ISSN 2992-9229

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

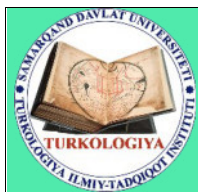
“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2024

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Juliboy ELTAZAROV

f.f.d., professor (O‘zbekiston)

Roxila RUZMANOVA

f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti rektori (O‘zbekiston);

Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);

Akmal AHATOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha
prorektori (O‘zbekiston);

Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Suyun KARIMOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Musa YULDASHEV – f.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., dotsent
(O‘zbekiston);

Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hamidulla DADABOYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ma‘rufjon YO‘LDOSHEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Jabbor ESHONQUL – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston);

Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);

Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);

Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);

Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);

Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);

Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon);

Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);

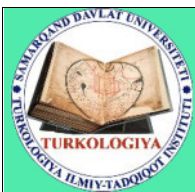
Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Shahnoza XUSHMURODOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Mas‘ul muharrir: **PhD Zokir BAYNAZAROV**
(O‘zbekiston);

Texnik xodim: **Raxmatulla SHOKIROV**
(O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Заместитель главного редактора:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ

д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Рохила РУЗМАНОВА

к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор, ректор Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор, проректор по научной работе и инновациям Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор, проректор по международному сотрудничеству Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор (Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент (Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Хамидулла ДАДАБОЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Маруфжан ЙУЛДОШЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Джаббар ЭШАНКУЛ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор (Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор (США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор (Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

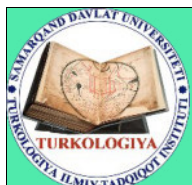
Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD Зокир БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ (Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMİY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)
Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khamidulla DADABOEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Marufjon YULDASHEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Jabbar ESHANKUL (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. Mardon BOLTAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abduselam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAĞLU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNÖV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNÖV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hamidulla DADABOYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Marufcan YULDOŞEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Cabbar EŞANKUL (Özbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Mardon BOLTAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Doç. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Annagurban AŞIROV

MAHTUMKULU FİRÂKÎ: TÜRKMEN HALKININ MİLLÎ GURURU 5

Yusuf AZMUN

TÜRKMEN ŞAİRİ MAHTINGULI VE ONUN ESERLERİ HAKKINDA BİLİNMESİ GEREKEN KONULAR: I..... 16

Begmırat GEREY

BÜYÜK FİRÂKÎ HAKKINDA DÜŞÜNCELER (CEMŞİT'İN KADEHİNE BİR BAKIŞ)..... 32

Abdurrahman GÜZEL

TÜRK DÜNYASINDA “MAHTUMKULU EKOLÜ” ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME..... 46

Emrah YILMAZ

MAHTUMKULU FİRÂKÎ VE OKUDUĞU MEDRESELER 51

Tazegül TAÇMAMMEDOVA

TÜRKMEN ŞAİRLERİNİN ŞİİRLERİNDE MAHTUMKULU'NUN EDEBÎ MEKTEBİ 63

Usmon Qobilov

TURKIY-O‘ZBEK ADABIYOTIDA TAVHID, NUBUVVAT VA BADIYYAT MASALALARI 68

Dövmırat YAZKULIYEV

BEYİK AKYLDARYŇ ŞALARY WASP EDÝÄN ŞYGYRLARY HAKYNDA 82

Abdulla Ulug‘ov

"O‘RTANDIM, YONDIM" 93

TURKIY XALQLAR DIALEKTOLOGIYASI

Berdi SARIYEV

TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE “SÖZ” KAVRAMI..... 109

Tagandurđı BEKJAYEV

MAHTUMKULU ESERLERİNDE FRAZEOLÖJİK VARYANTLAR 119

Raxmatulla SHOKIROV

SOVET ITTIFOQI DAVRIDA O‘RTA OSIYODA OLIB BORILGAN TOPONİMİK O‘ZGARISHLAR VA ULARNI O‘RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI 127

Севиля БАДАЛОВА, Фахриддин ШОДИЕВ

ЗАЙМСТВОВАНИЯ ИЗ ТЮРКСКИХ ЯЗЫКОВ В СОСТАВЕ РУССКОЙ ЛЕКСИКИ ... 133

TURKIY XALQLARNING IJTIMOYIY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

Foziljon SHUKUROV

SAMARQAND ADABIY MUHITINING ADABIYOT TARAQQIYOTIDAGI O‘RNI 140

Dilfuza DJURAKULOVA

TURKISTON MINTAQASIDAGI ENG QADIMGI MIGRATSION JARAYONLAR 145

Yoo Inyoung

O‘ZBEKISTON HUDUDIDAGI DAVLAT UYUSHMALARINING KOGURYO VA SILLA DAVLATLARI BILAN IQTISODIY-MADANIY ALOQALARI 150

Nurbek ALLABERGENOV

ILK O‘RTA ASRLARDA O‘RTA OSIYO MINTAQASIDA YUZ BERGAN SIYOSIY VA ETNOMADANIY JARAYONLAR VA ULARNING TANGA ZARBIGA TA‘SIRI 157

Hilola NORMAMATOVA

ILK O‘RTA ASRLAR O‘RTA OSIYO TANGALARIDA O‘RIN OLGAN TAMG‘ALAR.... 165

AZIZ MUSHTARIY!

Turkologik tadqiqotlarni e'lon qiladigan jurnalimizning ushbu sonida ham til, madaniyat va mushtarak qadriyatlarimiz izlarini topasiz. Ahmad Yassaviy, Fuzuliy, Yunus Emro, Alisher Navoiy, Abay ijodi kabi qalbga kirib, insonning dunyoqarashini o'stiradigan, uni rivojlantirish va qayta qurishni o'ziga vazifa qilib olgan mushtarak qadriyatlarimizdan biri Maxtumquli Firog'iy ijodidir. YUNESKO tomonidan 2024-yil tavalludining 300 yilligi deb e'lon qilinishi adabiyot ixlosmandlari, siyosatchilar va ilmiy doiralarning yana bir bor e'tiborini Maxtumquliga qaratishga sabab bo'ldi. Shuning bilan birga O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2024-yil 19-fevralda "Buyuk turkman shoiri va mutafakkiri Maxtumquli Firog'iy tavalludining 300 yilligini keng nishonlash to'g'risida"gi qarorini e'lon qilib, mutafakkir shoirning ijodini yana-da chuqurroq o'rganishga asos yaratib berdi. Shu munosabat bilan jurnalimizning 3-sonini ta'lim hayotining salmoqli qismini O'zbekistonning serhosil zaminida o'tkazgan mutafakkir shoir xotirasiga bag'ishlashga qaror qildik. Ushbu sonda "Turkman xalqining milliy g'ururi, shoir va uning ijodi haqidagi masalalar, Maxtumquli adabiy maktabi, tahsil olgan madrasalar, o'zbek adabiyotida tavhid, nubuvvat va badiiyat masalalari, Firog'iy haqidagi fikrlar, ulug' donishmand tomonidan sultonlarga berilgan tavsiflar, turkman tilidagi so'z tushunchasi, frazeologik variantlar" kabi mavzularga bag'ishlangan maqolalar kiritildi.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

You will find traces of our language, culture and common values in this issue of our journal, which publishes Turkological researches. One of our common values is Makhtumkuli Firaghi's work, which penetrates into the heart, develops a person's worldview, and takes it upon himself to develop and reconstruct it, such as the works of Ahmad Yassavi, Fuzuli, Yunus Emro, Alisher Navoi, Abay. The declaration of the 300th anniversary of his birth by UNESCO in 2024 rised the attention of literature lovers, politicians and scientific circles to once again focus on Makhtumkuli. At the same time, by announcing the decision of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev on 19.02.2024 "On the wide celebration of the 300th anniversary of the birth of the great Turkmen poet and thinker Makhtumkuli Firaghi", created the basis for a deeper study of the work of the great poet. In this regard, our editors have decided to dedicate the 3rd issue of our magazine to the memory of the great poet who spent a significant part of his educational life in the fertile land of Uzbekistan, as a debt and symbol of gratitude. In this issue, "the national pride of the Turkmen people, the necessary questions about the poet and his work, the literary school of Makhtumkuli, the madrassas where he studied, the issues of monotheism, prophecy and artistry in Uzbek literature, thoughts about Firaghi, descriptions given by the great sage to the sultans, word concept, phraseological variants" given in Turkman language are included.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Türkoloji araştırmalarını sürdüren dergimizin bu sayısında dilimizin, kültürümüzün ve müşterek değerlerimizin izlerini bulacaksınız. Ahmet Yesevî, Yûnus Emre, Ali Şîr Nevâyî, Muhammed Fuzûlî, Abay Kunanbayev, Toktogul Satılğanov gibi gönle girip, kişinin dünya görüşünü geliştiren ve insanı yeniden inşa etmeyi kendine görev edinen müşterek değerlerimizden biri de Mahtumkulu Firâkî'dir. 2024 yılının UNESCO tarafından doğumunun 300. yılı olarak ilan edilmesi edebiyatseverlerin, siyasetçilerin ve bilim çevrelerinin dikkatinin bir kez daha Mahtumkulu'ya yöneltmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev 19.02.2024 tarihinde “Büyük Türkmen şairi ve düşünürü Mahtumkulu Firâkî'nin doğumunun 300. yıldönümünün geniş çapta kutlanmasıyla ilgili” kararını açıklaması, mütefekkir şairin eserlerinin daha derinlemesine incelenmesi için bir temel oluşturdu. Bu vesileyle tahrir heyetimiz bir kalem ve gönül borcu olarak dergimizin 3. sayısını; tahsil hayatının önemli bir kısmını Özbekistan'ın mümbit ikliminde geçiren mütefekkir şairin anısına bağışlamaya karar vermiştir. Bu sayıda “Türkmen halkının millî gururu, şair ve eserleri hakkında bilinmesi gereken konular, Mahtumkulu edebî mektebi, okuduğu medreseler, Özbek edebiyatında tevhid, nübüvvet ve bediyyat meseleleri, Firâkî'ye dair düşünceler, büyük bilgenin sultanları tasviri, Türkmence'de söz kavramı, frazeolojik varyantlar” gibi konu başlıklarına yer verilmiştir.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Следы нашего языка, культуры и общих ценностей вы найдете в этом номере нашего журнала, в котором публикуются тюркологические исследования. Одной из наших общих ценностей является творчество Махтумкули Фраги, которое проникает в самое сердце, развивает мировоззрение человека и берет на себя задачу его развития, как, например, произведения Ахмада Яссави, Физули, Юнуса Эмро, Алишера Навои, Бухта. Объявление ЮНЕСКО 2024 года 300-летием со дня его рождения Махтумкули заставило вновь обратить внимание любителей литературы, политиков и научных кругов на мыслителя. Вместе с тем, объявив решение Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева от 19.02.2024 года «О широком праздновании 300-летия со дня рождения великого туркменского поэта и мыслителя Махтумкули Фраги», наше правительство создало основу для более глубокого изучения творчества поэта-мыслителя. В связи с этим наша редакция приняла решение посвятить 3-й номер нашего журнала памяти поэта-мыслителя, проведшего значительную часть своей образовательной жизни на благодатной земле Узбекистана, как долг и символ благодарности. В этом номере освещены такие темы, как национальная гордость туркменского народа, необходимые вопросы о поэте и его творчестве, о литературной школе Махтумкули, медресе, в которых он учился, вопросы единобожия, пророчества и художественности в узбекской литературе, мысли о Фраги, а также включены описания, данные великим мудрецом султанам, туркменский язык, такие наименования, как словосочетание, фразеологические варианты».

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

MAHTUMQULI HAQIDA!

Turkman mumtoz adabiyotining yetakchi shoiri Maxtumquli Firog‘iy (1724-1807) mutafakkir inson sifatida sivilizatsiyamiz tarixida eng ko‘zga ko‘ringan namoyondalardan biridir. U Eronning Guliston viloyatiga qarashli Gunbedkavus shahri yaqinidagi Xojigovshan qishlog‘ida Davlatmahmad Ozodiy oilasida tug‘ilgan va vafotidan so‘ng Turkmansahrodagi Oqto‘qay qishlog‘i maqbarasida otasi yoniga dafn etilgan. U avval ovul maktabida, so‘ng 1753-yilda Qiziloyoqdagi (Lebap viloyati Xalach tumani) Idrisbobo, 1754-yilda Buxorodagi Ko‘kaldosh, 1757-yilda Xivadagi Sherg‘ozixon, Farg‘onadagi Andijon madrasalarida tahsil oladi. Maxtumquli yoshligida bir qancha fanlarni chuqur o‘zlashtiradi, shu bilan birga, zargarlik hunarini ham o‘rganadi.

Ozarbayjon, Suriya, Eron, Afg‘oniston, Hindiston, O‘rta Osiyo mamlakatlariga sayohatlar qiladi. Forobiy, Beruniy, Xorazmiy, Ibn Sino, Firdavsiy, Mansur Halloj, G‘azali, Zamaxshariy, Naimiy, Xoja Ahmad Yassaviy, Nizomiy, Jaloliddin Rumiy, Yunus Emro, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Bayram Xon, Nejep Bekpan, Ulug‘bek kabi ko‘plab mutafakkirlarning asarlarini o‘qib ijodlaridan bahramand bo‘adi, hatto Aflotun, Arastu, Xelen kabi mutafakkirlarning falsafiy qarashlari bilan ham yaqindan tanishadi.

XVIII asr turkman adabiyotining eng muhim namoyandalardan biri bo‘lgan va turkmanchani yozma til bo‘lishiga asos solgan Maxtumqulining birdamlik xabarlarini va sa‘y-harakatlari mustaqil Turkmaniston Respublikasining siyosiy kodlarini ochib beruvchi eng sara fikrlarni ifodalaydi. Shoirning didaktik uslubda yozilgan she‘rlarida tarqoq turkman qabilalarining birlashishi lozimligi, mustaqil davlat barpo etish g‘oyasi, Vatanga va xalqqa muhabbat, siyosiy-ijtimoiy tanqid, falsafiy qarashlar, axloqiy tushunchalar, so‘fiylik ta‘limotlari va nasihatlarini ifodalangan.

Maxtumquli adabiy merosida o‘zbek-turkman ellarining qon-qardoshlik tuyg‘ulari ifodalanadi. 9 yoshidan (otasi uyidagi yig‘inlar ta‘sirida) qo‘shiq to‘qiy boshlaydi. Maxtumquli she‘riyati umumturkiy mushtarak g‘oyalar, dardlar, orzu-armonlar bilan yo‘g‘rilgan. Uning ma‘rifiy asarlarida, pandu nasihatlarida umumturkiy ma‘naviyat yaqqol mujassam. Shoir haqida turli geografiyalarda hikoya, roman, drama, ocherk, xotira va rivoyat kabi nasriy adabiy janrlardan tashqari nazm shaklidagi asarlar, jumladan, xalq qo‘shiqlari, lirik va epik she‘rlar ham yaratilgan.

Xorazmning serhosil iqlimida so‘fiylik bilan o‘sib-ulg‘aygan Maxtumquli, shubhasiz turkman xalqi shoirlarining ma‘naviyat tabibi, siyosiy dahosi, omad yulduzidir. U bir qancha lirik she‘rlar, liroepik dostonlar, g‘azallar yozadi. Bizgacha uning 20 ming misraga yaqin she‘rlari yetib kelgan. Ularda xalq hayoti, urf-odatlarini, o‘sha davrdagi ijtimoiy voqealar aks etgan («Bo‘lmasa», «Kelgay», «Naylayin», «Etmas», «Bo‘lar», «Kechdi zamona», «Bilinmas» kabi she‘rlari).

Turkmaniston davlatini Maxtumqulisiz tasavvur qilib bo‘lmaydi; chunki u turkman xalqining ramzidir. Shoir ijodida asosiy o‘rinni egallagan mavzulardan biri ham mustaqillik tushunchasidir. Turkmanlarni bir davlat, bir bayroq ostida, bir dasturxon atrofida yig‘ilishga chaqirgan mutafakkir “Turkmaning” nomli she‘rida birlik haqidagi fikrlarini quyidagicha ifodalaydi:

Turkmanlar bog‘lasa bir bo‘lib belni,
Quritar Qulzumni, daryoyi Nilni,
Taka, yovmut, go‘klang, yazir, alili,
Bir davlatga xizmat etsak beshimiz.

Maxtumquli ijodini oziqlantiruvchi uchta asosiy manba mavjud: Turkman xalq adabiyoti, Sharq mumtoz adabiyoti, yunon va hind falsafasi. Uning yetti yuzga yaqin she‘rlariga nazar tashlasak; shoirning falsafa, sotsiologiya, tibbiyot, matematika, ilohiyot, musiqa, xalq adabiyoti, xalq tabobati va zargarlik kabi ko‘plab fan va san‘at sohalaridan xabardor bo‘lganligi ma‘lum bo‘ladi. She‘rlari tahlil qilinsa, bir qator sohaga tegishli ilmlardan xabardor bo‘lganligi anglashiladi. Shu jihatdan shoirlik sifati unga yetarli ta‘rif emas. U diniy va milliy mavzularni mukammal yoritgan asarlari bilan o‘z chegarasidan chiqib, mutafakkir shoir bo‘lishga muvaffaq bo‘ldi. Darhaqiqat, tavalludining 300 yilligi munosabati bilan YUNESKO tomonidan 2024-yilning “Mahtumquli Firog‘iy yili” deb e‘lon qilinishi ham buning yana bir yorqin ifodasidir. Bu holat Turkmaniston madaniy diplomatiyasining bosh me‘mori Maxtumquli ekanligini ko‘rsatishi bilan ham ahamiyatlidir. Binobarin, shoirdan qolgan asarlar nafaqat turkmanlar, balki butun insoniyat uchun noyob madaniy boylikdir. U Sharq-islom sivilizatsiyasining Marv, Samarqand, Xiva, Buxoro, Andijon kabi qadimiy madaniyat markazlaridan o‘ziga meros qolgan tarixiy bilimlar bilan voyaga yetdi va “Haq yo‘lida yo‘l ko‘rsatuvchisiz sayr qilib bo‘lmaydi” deb Turkistonning ma‘naviy chiroqlari bilan rishtalar o‘rnatgan va qalbida yoqqan hikmat uchqunlari bilan yo‘limizni yorituvchi mash‘alaga aylangan.

Mirzo Kenjabek ta‘biri bilan aytganda: Maxtumquli – turkiy xalqlarning sayroqi tili, sahraning guli, gulning bulbuli, Haqning sodiq, oshiq va orif qulidir.

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

MAHTUMKULU FİRÂKÎ: TÜRKMEN HALKININ MİLLÎ GURURU

Annagurban AŞIROV¹

Prof., Dr., Türkmenistan Millî El Yazmaları Enstitüsü

E-mail: manuscript.tm@gmail.com

Özet: Bu makalede Türkmen edebiyatının bilimsel yönden araştırılması kapsamında, bugüne kadar Mahtumkulu'nun hayatına ve şiirsel yaratıcılığına dair yapılmış çalışmalar üzerinde durulmuştur. Şairin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Türkmenistan Halk Konseyi Başkanı Gurbangulı Berdimuhamedov'un belirttiği gibi Firâkî'nin şairane dünyası, binlerce yıllık süreçte teşekkür eden Türkmen felsefesine, milletin kalbî sesine, Türkmen ruhunun sarsılmaz sütununa evrilmiştir.

Türkmen edebiyatının bilimsel açıdan araştırılması ve Mahtumkulu'nun hayatı, sanat anlayışı hususunda pek çok çalışma yapılmıştır. Şairin biyografisine ve eserlerine ilişkin bilgiler daha 19. yüzyılın ortalarında Avrupa ülkelerine ulaşmaya başlamıştır. Biz burada, Rus sefaretinde görev yapan Polonyalı yazar A. Chodzko Boreyko'nun Londra'da 1842'de yayımlağı çalışmasına atıfta bulunuyoruz. Daha sonra İ. N. Berezin, A. Vambery, F. Bakulin gibi yazarlar, şair hakkında okurlara kısa bilgileri sundular. 19. yüzyılın ikinci yarısında Mahtumkulu ile ilgili yapılan araştırmalar, alanın ilk çalışmaları olmuştur.

Anahtar kelimeler: Mahtumkulu Firâkî, Türkmen edebiyatı, şiirsel yaratıcılık, Türkmen felsefesi.

MAKHTUMKULI FIRAQI: NATIONAL PRIDE OF THE TURKMEN PEOPLE

Abstract: In this article, to explore Turkmen literature, all of the works published on the life and the poetic creativity of Makhtumkulu are investigated and reviewed. Information about the life and works of the poet is added to the investigation. As the president of Turkmenistan Gurbanguli Berdimuhamedov, states Firakhi's world of poetry, which has developed over the millennium, became an exemplary philosophy for Turkmens and the voice of their hearts, and the strength of the Turkmen soul.

Many studies have been carried out on scientific research of Turkmen literature and Makhtumkulu's life and understanding of art. Information about the poet's biography and works began to reach European countries in the mid-19th century. We are referring here to the work of the Polish writer A. Chodzko Boreyko, who served in the Russian embassy, published in London in 1842. Later I. Writers such as N. Berezin, A. Vambery, F. Bakulin presented brief information about the poet to the readers. Research on Mahtumkulu in the second half of the 19th century were the first studies of the field.

Key words: Makhtumkuli Firaghi, Turkmen literature, poetic creativity, Turkmen philosophy.

МАХТУМКУЛИ ФРАГИ: НАЦИОНАЛЬНАЯ ГОРДОСТЬ ТУРКМЕНСКОГО НАРОДА

---

¹ *Türkmenceden Aktaran: Emrah YILMAZ* Dr. Öğr. Gör., *Semerkant Devlet Üniversitesi*
Türkoloji Araştırmaları Enstitüsü E-mail: emraylmz@gmail.com ORCID: 0000-0002-8062-116X

Аннотация: В данной статье в рамках научного исследования туркменской литературы основное внимание уделяется изучению жизни и поэтического творчества Махтумкули. Дана информация о жизни и творчестве поэта. Как заявил Председатель Народного Совета Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедов, поэтический мир Фраги превратился в туркменскую философию, душевный голос нации, непоколебимую опору туркменского духа, формировавшуюся тысячелетиями.

Было проведено множество исследований по научным исследованиям туркменской литературы, жизни и понимания искусства Махтумкули. Сведения о биографии и творчестве поэта начали доходить до стран Европы в середине XIX века. Здесь имеется в виду произведение польского писателя А. Ходзко Борейко, служившего в российском посольстве, изданное в Лондоне в 1842 году. Позже краткие сведения о поэте представили читателям такие писатели, как Н. Березин, А. Вамбери, Ф. Бакулин. Исследования Махтумкули во второй половине XIX века были первыми исследованиями в этой области.

Ключевые слова: Махтумкули Фраги, туркменская литература, поэтическое творчество, туркменская философия.

Giriş

Mahtumkulu'nun bilimsel biyografisini araştırmak ve eserlerini incelemekle ilgili sistematik çalışmalara 20. yüzyılda başlandı. Bu bağlamda Türkmen edebiyatını araştırma hususunda büyük katkıları olan Rus limi A. N. Samoyloviç'in yaptığı hizmeti özellikle belirtmek gerekir. O, Mahtumkulu'nun yazdığı Őirlerin fihristini hazırlamanın yanı sıra Şair hakkındaki bilimsel görüşlerini de dile getirmiştir.

Mahtumkulu'nun eserlerinin incelenmesi konusunda Türkmen bilim adamlarından A. Garriyev ve Prof. Dr. M. Köseyev'in yaptığı hizmetler de ayrıca belirtilmelidir. Şairin eserleriyle ilgili birçok bilimsel çalışma yapılmış, doçentlik ve profesörlük savunma tezleri hazırlanmıştır. Bununla birlikte Şairin Őir dünyası ve bilimsel biyografisiyle ilgili muhtelif görüşler devam etmektedir.

Şairin biyografisiyle ilgili tarih belgelerin günümüze ulaşmaması veya çok azının ulaşması, edebî mirasının belli bir bölümünün bize intikal etmeyişiyle ilgilidir. Hliyle bu durum, Şairin özellikle doğum ve vefat yılları, aile hayatıyla ilgili çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Mahtumkulu'nun biyografisinin araştırılması söz konusu olduğunda, başlangıçta doğum ve ölüm tarihleri 1733-1782 olarak belirlenmiştir. Bu tarihlerin Şairin biyografisiyle ilişkilendirilmesi Macar bilim adamı A. Vambery'nin *Orta Asya'ya Seyahat* adlı kitabına dayanmaktadır. A. Vambery, kitabında Şöyle yazar: “*O, Türkmenlerin Göklen tayfasındandır ve bundan seksen sene önce yaşamıştır*” (Vambery, 1865: 159). Bilindiği gibi, A. Vambery, Orta Asya'ya 1863 yılında gelir. Aynı yıl, Gızıl Ahun'dan Şair hakkında bilgiler alır. İşte, bu bilgilerden yola çıkılarak da Mahtumkulu, 1783 yılında vefat etmiştir sonucuna varılır. A. Vambery, Mahtumkulu'nun kaç yaşında vefat ettiğine, daha doğrusu, Şairin doğumuyla ilgili hiçbir bilgiye yer vermemiştir. Öte yandan Mahtumkulu'nun doğum yılının 1733 olarak kabul edilmesi de yine Gızıl Ahun'un yukarıda verdiği bilgiye dayanır. Bu konuda Türkmen edebiyat araştırmacılarından biri olan Ahundov Gürgenli 1939'da Őunları yazar: “*19. yüzyıl Avrupa bilim adamlarından Vambery'nin kaydettiğine göre, Mahtumkulu 1783 yılında vefat etmiş ise de, daha sonraları Şairin kendi akrabalarından topladığımız bilgilere göre, Mahtumkulu Hicri 1195, yani 1780 yılında 49 yaşında vefat etmiştir*” (Gürgenli, 1939, 9). A. Gürgenli, 1940'ta Mahtumkulu Őirlerini kitap hlinde

yayımlatarak, yazdığı ön sözde de bu görüşünü tekrarlamıştır: “*Mahtumkulu, 1731 yılında doğar ve 1780 senesinde de vefat eder*” (Magtymguly, 1940: 6).

Söz konusu kitap baskısının hemen ardından, 1941’de Ruhî Aliyev ile Gürgenli Ahundov tarafından şairin şiirlerinin üçüncü baskısı yayımlanır. Mahtumkulu kitabının bu baskısına ön söz yazan R. Aliyev: “*Mahtumkulu Firâkî 1733 yılında Etrek’te, Gincay denilen yerde Aktepe ismindeki meşhur bir tepenin yanında dünyaya gelmiştir*” (Magtymguly, 1941: 14) diyerek, şairin doğum tarihini A. Gürgenli’den farklı olarak 1731’den 1733’e çıkarır. R. Aliyev, şairin ölüm yılı hakkında da A. Gürgenli’den farklı görüş ileri sürmektedir. Bununla ilgili olarak şöyle der: “*Mahtumkulu, aşağı- yukarı 50 yıl kadar yaşayıp, 1782’de vefat etmiştir*” (Magtymguly, 1941: 19).

Mahtumkuluşinas B. A. Garriyev “*Türkmen Edebiyatı Bizim Gururumuzdur*” başlıklı makalesinde: “*Mahtumkulu 1733’te Etrek çayının kıyısında dünyaya gelmiş ve yine orada 1782’de vefat etmiştir*” (Garriyev, 1945: 38) diyerek R. Aliyev’in Mahtumkulu’nun hayatıyla ilgili verdiği tarihlere işaret etmektedir. Anlaşılacağı üzere, bu meselede Mahtumkuluşinas B. Garriyev, şairin vefat ettiği yıl olarak A. Vambery’nin yazısını kaynak olarak kullanıyorsa da, şairin doğum tarihi konusunda R. Aliyev’in fikrini desteklemektedir. Böylece, 1940’lı yıllarda ve bundan sonra yazılmış olan çalışmalarda, derslerde, okul kitaplarında genelde bu seneler alınmıştır. Ama zamanla Mahtumkuluşinaslardan bazıları bu tarihler hakkında tereddüt etmeye başladılar. Çünkü şairin şiirleri enine boyuna incelediğinde, şair hakkındaki halk bilgileri pratik açıdan yanyana getirildiğinde Mahtumkulu 1733’ten biraz erken doğmuş, 1782’den ise daha geç tarihte vefat etmiş olduğu görüşü akla daha makul gelir.

Mahtumkulu’nun doğum ve ölüm tarihleri hakkında varılan sonuçlardan ilk olarak tereddüt duyan B. A. Garriyev’dir. O, “*Mahtumkulu’nun Biyografisi*” başlıklı makalesinde şöyle der: “*Mahtumkulu’nun hangi yıl doğduğu veya hangi yıl vefat ettiği net olarak belli değildir, çünkü bu konuya dair tarihsel belge kalmamıştır*” (Garriyev, 1950: 3-8).

Daha sonra ünlü edebiyatçı âlim R. Recebov “*Mahtumkulu’nun Doğum Tarihini Belirlemek Üzerine*” başlıklı makalesinde (Recebov, 1960: 189-192), M. Köseyev ise “*Edebiyat barada söhbet*” (Köseyev, 1972) isimli kitabında bu konuyu ele almışlar ve “*şair 1733 tarihinden önce doğmuştur*” görüşünü ileri sürmüşlerdir.

Bilim adamlarının bu görüşlerinin sağlam bir temeli vardır. Örneğin Mahtumkulu, “*Çovdur Han İçin*” adlı şiirinde Çovdur Han’ın “*Şah Ahmet’ten haber almaya*” gittiğini yazar. Şah Ahmet ise Meşhet’e son kez 1769-70’li yıllarda gelir. 1772 yılında ise Hakkın rahmetine kavuşur. Eğer Mahtumkulu, 1733 yılında doğmuştu dersek, o zaman kendisinin 1770 tarihinde 36-37 yaşında olması gerekir. Şah Ahmet’ten haber almaya giden Çovdur Han’ın kaderi kötü olmuştur. Mahtumkulu onun ölümüyle ilgili yazdığı şiirin sonunda şu satırlara yer vermiştir:

Mahtumkulu, uçtu o kartal kuşum,

Arkadaşım, aziz sırdaş, kardeşim,

Mana saçamaz ağaran başım,

Duman onu kuşatmıştır, Çovdur Han (Aşırov, 2012: 21).

Eğer “*Çovdur Han*” başlıklı şiiri şair saçlarının ağardığı zaman, daha doğrusu yaşlanmaya başladığında yazmış ise, o zaman bu şiir, şair orta yaşı geçtikten sonra aşağı yukarı 45 yaş civarlarında yazılmış olmalı. Çünkü “*Mana saçamaz ağaran başım*” satırı buna şahitlik etmektedir. Bu ve buna benzer bazı deliller, Mahtumkulu’nun, tahmini olarak 1724 yılında doğduğu görüşünün ileri sürülmesine zemin hazırlıyor.

Mahtumkulu kendi şiirlerinde yaşı hakkında bazı bilgiler de vermiştir. Şairin “*Ustada Belli*” isimli şiirinde:

“*Haram vurup, kanlar döktün ellikte. Gel ne iş bitirdin, seksen yıllıkta?*” diyerek 80 yaşına ulaştığını belirtir. Şairin şiirlerinde onun 80 yaşından sonraki hayatıyla ilgili bilgiye rastlanmamaktadır. Şairin akranı şair Zunubî ile atıştığı şiiri ise şu satırlarla biter:

*Resul-Gündür, şimdi hesap tutalı,
Bin iki yüz on bir yıldır batalı,
Ecel köprü, gel diyara yeteli,
Zunubî der, bizden cevap şöyledir* (Aşırov, 2012: 484).

Görüldüğü gibi, Mahtumkulu’nun: “*Muhammet Peygamber Hakk’ın rahmetine kavuşalı kaç yıl olmuştur?*” sorusuna Zunubî, “*Muhammet Peygamber Hakk’ın rahmetine kavuşalı 1211 yıl olmuştur*” yanıtını verir. Hz. Muhammet ise miladi 632 yılında vefat etmiştir. Böylece miladi 632 yılına hicri 1211 tarihini eklediğimizde miladi 1806 yılına denk gelir. Bundan hareketle Mahtumkulu’nun 1806 yılında hayatta olduğunu söyleyebiliriz. Ancak başka bir hususu da unutmamalıyız. Atışma formunda yazılan şiirler genelde iki durumda ortaya çıkmaktadır.

Birincisi, herhangi bir şair diğer şairin eğitim seviyesini yoklamak amacıyla ona muhtelif sorulardan oluşan şiirini gönderir. Bu şiiri alan şair ise, kendine gönderilmiş olan sorulara yanıt verir. Bu bağlamda Mahtumkulu’nun Durdu Şair’e gönderdiği “*Yaşı Ne İledir*”, “*Od Nedir?*”; Orazmenli Şair’e gönderdiği “*Farkı Kimdedir?*” gibi şiirleri örnek olarak gösterilebilir. Bu örneklerin her birinde muhtelif sorular yer almaktadır.

İkincisi, doğrudan herhangi bir şaire hitap etmeden muhtelif soruların olduğu şiirler de yazılabilir. Mahtumkulu’nun “*Utup Durmuştur*”, “*Rû-yi Sıyah Cihandan*”, “*Evcden Evce Gitmiştir*”, “*Üçü Evlattan*”, “*Keffaret Etti*” ve “*Tumar Gördüm*” adlı şiirleri örnek olarak gösterilebilir. Bu durumda isteyen her şair sorulan sorulara yanıt verebilmektedir. Hatta böyle şiirlerdeki soruların yanıtını şairin kendinden sonraki bir dönemde yaşamış olan şairlerin yazması da söz konusudur. Böylece, çeşitli bilgileri değerlendirdikten sonra Mahtumkulu’nun tahmini 1807 yılında vefat ettiğini söylemek mümkündür.

Mahtumkulu’nun babası klasik Türkmen şairi Devletmehmet Azadî’dir. O, *Azadî* edebî tahallüsü ile eserler yazmıştır. Şairin annesinin adı Orazgül imiş. Mahtumkulu, kalabalık bir ailede yetişir. Onun birkaç kardeşi ve ablaları varmış. Mahtumkulu, başlangıç eğitimi babasından alır. Bunu şair şu satırlarıyla ifade etmiştir:

*Dua kılsam cebr-i- cefa ekserdir,
İlm öğreten ustas, Kiblem - pederdir* (Aşırov, 2012: 497).

Şairin son dönemlerde bulunan ve okurlara sunulan “*Hudâ Değil mi?*” başlıklı şiirinde ise Mahtumkulu, kendi pîri, yani ilim üstadı olarak yine bir kişinin adını – Beğdurdu İşan’ı anmaktadır.

*Tamuda sen, ta güzerden geçene kadar,
Pîrimiz Beğdurdu İşan değil midi?* (Aşırov, 2012: 497).

Belki de, Beğdurdu İşan, Mahtumkulu’nun Şirgazi medresesinde okuduğu dönemlerde ders vermiştir. Şair Şirgazi medresesinde 3 yıl eğitim görmüştür. Mahtumkulu’nun Buhara’daki Göğeltaş medresesinde okuduğuna dair de bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiyi şairin:

“*Bir gece yatmışım gece yarısında, Bahâüddîn adlı divane geldi...*” gibi satırları da ispat etmektedir. Mahtumkulu, Şeyh Muhammed Bahâüddîn Nakşibendi’ye büyük bir saygı duymuştur. Hatta şair, ilham kaynaklarından biri olarak Nakşibendi’yi göstermiştir:

Bir gece yatıyordum şah Nakşibendi,

Keremi cûş eyleyip, bir nân getirdi. (Aşırov, 2012: 497).

Mahtumkulu, tasavvufun Nakşibendilik yolunu takip eder. Tasavvufun bu yolu vatani sevmeye, bağımsızlık, erkinlik gibi konularda mücadele etmeyi öngörmüştür. Mahtumkulu'nun coşkulu vatanlığının gelişmesinde tasavvufun bu yolunun da belli bir ölçüde etkisi olmuştur. Mahtumkulu kendi dönemine göre yeterli olan eğitimi almıştır ve Doğu edebiyatını eksiksiz öğrenmiştir. Şair, “*San Olsam*” başlıklı şiirinde *Abu Sait, Ömer Hayyam, Firdevsî, Nizamî, Hafız, Nevayî, Celaleddin Rumî-Mevlana Hazretleri* gibi ünlü şairleri büyük bir saygıyla anmaktadır.

Mahtumkulu'nun özel hayatına gelecek olursak, gençken bir kıza gönül vermiştir. O, bu durum hakkında kaleme aldığı “*Kana Geldim*” başlıklı şiirinde şöyle der:

*On yediye gelince, aşk sevdasını götürdüm,
Aşkın sevdası ile sürüp, meydana geldim.*

Gönül verdiği kız ile evlenmek şaire nasip olmuşsa da, bu mutlu yuva uzun süre devam etmemiştir:

*On yediden geçen son, şöhret evine girdim,
Aldım bir nazenini, zevk ile sefa sürdüm,
Bu goncayı gülzarın elvan gülünü derdim,
Yirmiye yettiğimde, felek cebrini gördüm,
Felek aldı yârimi, ecel gamhaneye geldim* (Aşırov, 2012: 498).

Anlaşılabileceği gibi, şair henüz 20 yaşındayken ağır *ecel gamhanesine* düşmüş, başka bir deyişle söz konusu yaşta ilk eşinden ayrılmıştır. Mahtumkulu'nun ilk eşine kavuştuğunu şairin: “*Mahbûb ile seviştin, Sarmaş dolaşa yettin*” şeklindeki satırları da ispatlıyor. Şairin ilk sevgilisinden ayrıldığını onun: “*Bilge olamaz keskin hûşum, ilk eşinden ayrılıp*” dediği satırları da şahitlik etmektedir. Bundan sonra şairin “*bağrını delen*” dulluk dönemi başlar. Dertli dilber, dilleşer sen, gel beri, Dulluktur benim de ciğerimi dilen.

Zaman geçer, yaralar sarılır, geç gönülde yaşam duyguları uyanıp başlar. Bu durumlarda da ona Menli rast gelir. Şair “*Senin gibi yardır, benim aradığım*” deyip Menli'nin ilk eşine benzer olduğunu hatırlatır. İlk eşinden ayrılan şair ateşli heyecanla Menli'yi sever. Fakat onlar evlenememişlerdir.

Şairin “*Bir nekese bahşiş etmiş, felek Menli yârimi*” dediği üzüntülü satırı bu durumla ilgili onlarca şiire konu olmuştur. Hedefine ulaşmamış arzu, yürekleri dağlayarak satırlara sinmiştir.

Bilge şairin izinde hiç bir nesil kalmamıştır. Şair, kendi şiirlerinde yavrularından ayrıldığını büyük bir üzüntüyle dile getirir. Şairin şiirlerinin şahitlik etmesine göre, O ağır sıkıntılarla karşılaşmıştır. Hatta belli bir süre o zindanda bile yatmıştır:

*Mahtumkulu, kolu bağlı perişan,
Acep dastanımdan koymadı nişan,
Zindanda oturdu pirllerimiz, işan,
İpimi kervandan yoldu, neyleyim?* (Aşırov, 2012: 499).

Mahtumkulu, kendi eserlerini genelde şahsi ismi ile yazmıştır. Ayrıca şair, Firâkî (Pıragı), Kul Mahtum (Gul Magtım), Mahtımî (Magtımı) gibi edebi mahlasları da kullanmıştır.

Günümüze şairin 700'den fazla şiiri ve 10'a yakın küçük çaplı poeması (şiirsel hikâyeleri) ulaşmıştır. Bunların % 80'ine elyazmalarda rastlamaktayız, kalan kısmı halkın dilinden derlenmiştir. Bize göre “*dili hareket ettikçe söylemeden duramayan*”, dönemine ve dünyaya itirazı olan, kalbi arzuya dolu, derdini şiirleriyle gideren ve hiçbir zaman ruhsal bunalıma düşmeyen, kalbi-nabzı el-ulusunun sorunlarıyla atan şairin, edebî mirası yukarıda gösterilen rakamlardan

daha da fazla olmalıdır. Bu durum, şairin edebî mirasına ilişkin halk bilgileri hesaba katılmasa bile onun:

*Gafillikte düşman aldı dışımızı,
Dağıttı her yana arkadaşımızı,
Beş yılda bir kitap eden işimizi,
Kızılbaşlar alıp viran eyledi.*

veya:

*Yazan kitaplarımı sele aldırıp
Gözlerim ardında giryan eyledi (Aşırov, 2012: 499)*

şeklinde yazdığı satırları da ispat etmektedir.

Bütün ömrünü kendi halkına hizmet yaparak geçiren Mahtumkulu'nun yaratıcılık âlemi ve edebî mirası zengin ve çok taraflıdır. 18. yüzyıl Türkmen yaşamı, dönemin tarihi ve siyasî olayları, Türkmen toprağına olan sınırsız sevgi, kendini yetiştiren halka duyduğu samimi saygı, dönemin sosyal meseleleri, doğa güzelliğı, ahlak temizliğı, sevgi saflığı vb. konuların tümü şairin eserlerinde yer bulmuştur.

Mahtumkulu, sadece Türkmen edebiyatında değil, aksine Türk dünyası edebiyatı tarihinde de büyük dönüşüm yaratan şairdir. Akademik V.V. Bartold “... *Bütün Türk halklarının içinde sadece Türkmenler, millî şairlerine, Mahtumkulu'ya sahiptirler*” (Bartold, 1968: 1187) dediğı zaman belki de bu dönüşümü göz önünde bulundurmuştur.

Mahtumkulu'ya kadar olan Türk dünyası edebiyatında, bu bağlamda Türkmen edebiyatında da, *edebiyat* genel olarak halkın gerçek hayatını, yaşamını açıkça yansıtır göstermemiştir. Başka bir deyişle Mahtumkulu'ya kadar Türk dünyası edebiyatı büyük çaplı, geniş anlatımlı eserler üzerinden genel olarak mecazi süjeler, rivayetler, kahramanlık hikâyeleri örneğinde yazılmıştır. Biz burada “*Yusuf ile Züleyha*”, “*Leyla ile Mecnun*”, “*Sağdı-Vakkas*”, “*Zeynelarap*”, “*Hüsrev ile Şirin*”, “*Ferhat ile Şirin*” vb. süjelerde yazılan eserleri göz önünde tutuyoruz.

Hakikaten, Mahtumkulu'dan önceki dönem edebiyatında ayrı ayrı sultanlar, padişahlar ve hanların askerî hareketlerini gösteren geniş çaplı eserler, onları vasıflandıran kasideler bulunmaktadır. Ama bunlar genel halkın hayatını açık şekilde ifade etmemektedir. Küçük çaplı şiirsel eserler açısından ele alındığında ise bazı şairlerin sultanlar, şahlar ve hanları vasıflandırıp yazdığı kasideler çoktur. Doğrusu bu duruma, padişah köşkünde görevli şairlerin çoğunun eserlerinde karşılaşmaktayız. Bu tür eserlerin içeriğı genelde birbiriyle benzerdir. İçerik açısından bakıldığında bu eserlerin temelinde şahsi menfaat veya kendilerine kazanç sağlamak düşüncesi yatmaktadır. Mahtumkulu'nun sanatında da bağımsız Afgan devletini kuran *Ahmet Şa* (Ahmet Şah) şiiri vardır. Şair bu şiirine şu satırlarla başlar:

*Ya Ahmet Şa yerde yayılıp ünün,
Adın asuman gider Arş-ı-ağlaya (Aşırov, 2012: 501).*

Acaba coşkulu veya methiye şeklinde yazılmış olan bu şiirin yardımıyla ne tür bir amaç göz önünde tutulmuştur? Şair, Orta çağ edebiyatındaki kasideler gibi Ahmet Şah'tan hediye mi istedi yoksa herhangi bir vazife, makam talebinde mi bulundu? Hayır, şairin şiirinin içeriğinde halkın isteğı yatmaktadır.

Şair bu şiirinde dinî inançları sebebiyle sürekli saldırılara uğrayan halkının geleceğı hakkında düşünüyor. Bu konuda Ahmet Şah'tan desteklemesini bekliyor.

Tarihten bilindiğine göre, Ahmet Şah da kendi zamanında Türkmenlerle yakın ilişki kurmayı, onlarla beraber olmayı istemiştir. O, kendi askerî hareketlerindeki savaşlarda başarılı olan Türkmenlere her zaman güvenmiştir. Böyle bir gerginliğin devam ettiği dönemde de

Mahtumkulu'nun Ahmet Şah hakkındaki şiiri ortaya çıkmıştır. Aslında bu şiir, methiye değildir. Şiir siyasî konuları içermektedir. Şiirde 18. yüzyıl Türkmen hayatının siyasî boyutu ele alınmaktadır. Bunu *Arşı Âlaya* başlıklı şiiri okuyan her okur kolayca anlayacaktır. Şairin *Ali Sizindir* isimli şiiri de siyasî ahenkle yoğrulmuştur:

Sür, Fath serdar oğlu, geldi vakit,

Yine bu devranı - Âli Sizindir.

Eski ağır devlet yeni eder baht,

Büyüklik, serdarlık yolu Sizindir (Aşırov, 2012: 27).

Mahtumkulu, *Muhammethasan Han*'ı da Türkmen halkının düşmanlarının karşısına koyma amacıyla vasfeder ve savaş için onu her zaman destekler. Şairin “Arşı Âlaya” ve “Âli Sizindir” isimli şiirlerinde Türkmen boylarını birleştirmek, onları birlik ve beraberliğe çağırmak, bağımsız Türkmen devletini kurmak hakkındaki görüşleri yoktur. Aynı dönemlerde yazılmış olan bu şiirlerde şair halkın barışçıl olmasını arzu etmiştir, fakat bu arzuya ulaşmanın yolunu siyasî açıdan doğru olarak belirtmemiştir. Ahmet Şah, Muhammethasan Han ve diğerlerinden beklentisi olmadığından Mahtumkulu, “*halkın sulhçu ve barışsever olmasında temel taşın boylar arasındaki birlik beraberlikte olduğunu*” düşünür ve kendi şiirlerinde bu görüşü ileri sürmeye başlar.

Şairin yaşadığı dönemde bir tayfanın değil, bunun bir küçük kısmı olan tirenin temsilcileri bile kendi aralarında anlaşamamışlardır. Mahtumkulu'nun sözleriyle ifade edersek, bu dönemi “*herkesin kendine sultan*” olduğu dönem olarak nitelendirebiliriz.

Bu durumda şair öncelikle aynı tayfa ve akrabadan olanları birleştirmenin önemli olduğunu farkına varır. Bu amacın sonucunda şairin “*Göklen*” isimli şiiri ortaya çıkar. Şairin bu şiiri, aynı tayfadan olanları ayaklandırma için ve onları savaşa çağırma için manevi destek, güç veriyor, onların gönüllerini alıyor:

Çöle çıkar olsa benzer,

Geyiğe, kulana Göklen.

Tasip edip, savaş etse,

Döner aç aslana Göklen (Aşırov, 2012: 15).

Zamanın geçmesiyle birlikte şair bir başka gerçeğin farkına varır. Sadece aynı tayfadan olan akrabalar ile birlik-beraberlik içinde olmak düşmandan korunma için yetersizdir. Böylece komşu olarak yaşayan Türkmen tayfalarını birleştirme meselesini gündeme getirir şair. O, ayrıca Türkmen tayfalarının birleşip büyük bir güç olarak birlik ve beraberlik içinde düşmana karşı hareket ettikleri zaman zafer kazanacağını vurgular kendi satırlarında:

Göklen, Yomut tasip edip özünden,

Çekti ordu, önü ve ardı bilinmez.

Sığmadan çıktı Deşt-i Dahan düziünden,

Yürüdüğü yolu, konduğu yurdu bilinmez (Aşırov, 2012: 502).

Dış düşmanları geri çevirmekte sadece Yomut ve Göklen taifelerinin birlik ve beraberliği yeterli olmamıştır. İşte, bu durumda şair bütün Türkmen boylarının birleşmesinin gerektiğine kanaat getirir ve bütün Türkmen boylarını birlik beraberliğe çağırır.

Bu durum şairin “*Döker Olduk Yaşımız*” isimli şiirinden de anlaşılacaktır. Türkmen edebiyatı tarihinde Mahtumkulu ilk olarak Türkmen halkını birleştirmek, devlet kurmak meselesini bütün detaylarıyla ortaya koymuştur:

Türkmenler bağlasa bir yere beli,

Kurudur Gulzumu, derya-yı Nili,

Teke, Yomut, Göklen, Yazır, Alili

Bir devlete kulluk etsek beşimiz (Aşirov, 2012: 503).

Şair dönemin siyasi olaylarını fikir kazanında kaynatarak, bütün Türkmen boyları birleşmeli ve bağımsız bir devlet kurmalı şeklinde tarihsel sonuca varır. Şairin Türkmen boylarını birleştirmek, bağımsız devlet kurmak hakkındaki görüşü “*Türkmenin*” ve “*Türkmen Binası*” başlıklı şiirlerinde toplanmıştır.

Teke, Yomut, Yazır, Göklen, Ahal ili bir olup,

Kılsa bir yere yürüyüş, açılar gül lalesi (Aşirov, 2012: 502).

Mahtumkulu Türkmen boylarını birlik beraberlik ve bölünmezliğe çağırdığı zaman, yavuz düşmana birleşmiş bir güç olarak karşı durmayı tavsiye ettiğinde bazı tarihi şahısları methetmiştir. Fakat bu metih Orta Çağ Türkmen Edebiyatında yer alan kasidelerden tamamen farklıdır. Mahtumkulu herhangi bir hanı veya Afgan padişahı Ahmet Şah’ı methettiği zaman ilk önce o kendi halkının yararını düşünmektedir. Daha doğrusu, şair onları Türkmen halkının düşmanlarına karşı savaşa davet etmektedir. Böyle bir durumu Mahtumkulu’nun Çovdur Han, Devletali gibi Türkmen hanlarının ölümüyle ilgili yazdığı ağıtlarda da görüyoruz. Her ikisi de, (Çovdur Han ile Devletali) halkı dış düşmanlardan korumak için yapılan savaşlarda şehit düşen kahramanlardır. Bu nedenle; Mahtumkulu kalbini parçalayarak halk kahramanlarının ölümüne ağlıyor:

Çovdur Han, görecim, gönül direğim,

Sen vefat olup sen zarlar içinde,

Göklen’de pehlivanım, ile gereğim,

Halkı koyup gittin narlar içinde (Aşirov, 2012: 503).

Mahtumkulu’nun eserlerini kendinden bir önceki Türkmen veya Türk edebiyatından farklı gösteren durum, onun şiirlerinde yerini bulan tarihselliktir. Şair kendi döneminin kesin olaylarını net bir şekilde şiirlerinde ele alır, halkın üzüntüsüne ağıt ile, sevincine ise övgü ile katılmaktadır. Başka bir deyişle biz Mahtumkulu’dan önceki dönemin Türk edebiyatından:

Mahtumkulu, bu kıyamet,

Koydu başıma çok afet,

Türkmen elim, ey ademzat,

Azat sel, güzer ararım - (Aşirov, 2012: 35) örneğinde olduğu gibi yazılmış şiire belki de rastlamayız.

Bu satırlarda kâmil şahsın sesi duyulmaktadır. Mahtumkulu edebiyatı, halkın hayatı ile sınıksı bir şekilde bağladı. Şairin şiirlerinde 18. yüzyıl Türkmen yaşamının ana hatları bütün detaylarıyla sanatsal bir şekilde ele alınmıştır. Biz şairin şiirlerinde 18. yüzyılın siyasî, tarihi olaylarına da, Türkmen halkının örf âdetleri ve gelenek göreneklerine de, Türkmen kızları ve gelinlerinin edalı ve edepli hareketlerine de, kısacası Türkmen halkına özgü olan milli karakterlere rastlayabiliyoruz.

Doğrusu, şairin eserlerinde bunların ele alınış tarzı da farklıdır.

Mahtumkulu’nun eserlerinde işlek bir şekilde ele alınmış konulardan biri de vatan, onun huzuru, rahatlığı, halkın bütünlüğü, birlik ve beraberliği, huzurlu bir hayat için temel şartı bir devlet kurmaktır. Aslında Mahtumkulu bu konuları birbirinden kopuk şekilde değil; aksine birbiriyle sınıksı bağlı, biri bir diğerini tamamlayan ve bir bütün olarak ele almaktadır. “*Derdim vardır diyarımdan, devrimden*” diye haykıran şair kendi derdini, kalbindeki üzüntüsünü şöyle açıklar:

Can şehrine düştü talan, geldi leşker tuğ ile,

Bilemem, o çezecek mi, bu vatan kaderini? (Aşirov, 2012: 109).

Mahtumkulu'nun Türkmen edebiyatına getirdiği yenilikler- inden biri de Türkmen kızını özel ismi ile ortaya çıkarmasıdır, aynı zamanda da 18. yüzyıl Türkmen kızlarına özgü olan utanış, çekiniş ve hoşgörü özellikleriyle, ayrıca doğal güzelliği ve demiri çekme özelliği olan mıknatis gibi çekiciliği, albenisi ile görenleri hayrete düşüren Türkmen kızının portresini şiirsel yöntemle tam olarak tasvir etmektedir. Üstelik Türk edebiyatına sevgi kutsallığını getirmiştir. Dıştan bakıldığında pohpohlanmış gibi görünen bu cümlenin gerçek olduğuna Mahtumkulu'nun Menli'ye olan sevgisini onun şiirlerinin yardımıyla duyabilen her bir okur kolaylıkla anlayacaktır.

Türk edebiyatının bağında açılmış olan gül ve onun dalında öten bülbül, artık Mahtumkulu'nun eserlerinde hayat gerçeğiyle birleşmiştir. Bir başka deyişle Mahtumkulu'nun eserlerinde artık sanatsal gerçek ile hayatî gerçeğin örtüşüğünü tam olarak görmek mümkündür. Demek ki, şairin şiirlerinde gül ve bülbül, metaforik bağlamdan çıkartılmış; artık özel ad, özel millet, özel taife, özel kişi hüviyetine bürünmüştür.

İlleri var denli-denli,

Soğuk sulu ter ölenli,

İli - Göklen, adı Menli,

Nazlı dildardan ayrıldım (Aşırov, 2012: 504).

Okurlar burada Doğu edebiyatında tekrarlanarak yıpratılmış olan Züleyha, Leyla, Şirin ve diğerlerinin yerine henüz edebiyatta ele alınmamış, işlenmemiş, kesin dönemde ve belli bir yerde yaşayan yeni bir edebî kahraman ile karşılaşılıyor. Gerçeği söylemek gerekiyorsa Menli, bir edebî kahraman da değildir. O, belirgin bir şahıstır; Mahtumkulu da aşıklık kimliği altında Yusuf, Mecnun veya Hüsrev değildir. Buna hep beraber bakalım: Derdim vardır Mecnun'dan altmış kat kat ziyade, Kuvvetim var kırk yıllık, ders verecek kadar Ferhat'a.

Sonuçta bunun gibi tutku veya sevgi olmasaydı, o zaman “60-a azm vuran” (altmış yaşına yaklaşan) Mahtumkulu:

Menli Hanım aşk sevdasını unuttum,

Rahîm eden olmadı bahtım karadır - (Aşırov, 2012: 505) diye kalbini parçalamazdı. Türkmen edebiyatı tarihinde sadece Türkmen veya Türk edebiyatı tarihinde değil, aksine Doğu edebiyatı ve dünya edebiyatının parlak yıldızlarından biri olan ve kendi şiirinde:

Arap nuktı dökülmüştür dilinden,

Seni kimdir diyen kim, Türkmen sen - (Aşırov, 2012: 505) dediği Nesimi'nin eserlerinde de, ortaya çıkışını ve eserlerinin Türkmenler olmadan göz önüne getirmek imkansızdır ve yine kendi şiirinde:

Nevayi Türklerin terki tutsa, ayp kılman kim,

Ona bir Türkmen mahveş gamı muhkem dolaşmıştır (Aşırov, 2012: 505) diyerek, herhangi bir Türkmen kızını methetmiş veya kendi şiirlerinde Türkmen toprağını, Merv'i gönülden sevmiş olan Nevayi'nin eserlerinde de, aslı eski Türkmen taifelerinden biri olan Bayatlardan Muhammet Fuzulî Bayatı'nın eserlerinde de biz Türkmen güzelinin belirgin bir resmini göremiyoruz. Şimdi de Mahtumkulu'ya bakalım:

Perde çekip yüzlerine,

Rayış verip sözlerine,

Mahtumkulu gözlerime,

Tek bir Menli Han görünür (Aşırov, 2012: 505).

Örneklerden de görüldüğü gibi 18. yüzyıl Türkmen edebiyatında belirgin bir maşuğun portresi edebiyata girer. Tasavvufi edebiyatta aşk, sevgi Allah ile ilişkilidir. Hatta “Leyla ile Mecnun”, “Yusuf ile Züleyha” gibi geniş çaplı destanlarda hareket eden kahramanların aşkını da

bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Fakat Mahtumkulu bu çerçevenin dışına çıkıyor. Bu durum, Mahtumkulu'nun, Türkmen tasavvuf edebiyatının klasik çığırlarından yürümediği anlamına gelmez. O, birçok şiirlerinde, özellikle, “*Kimsin Sen*”, “*Bu Derdi*”, “*Aşk Olmuşam*” gibi şiirlerinde tasavvufi edebiyatının visale kavuşmuş olan geleneklerine uygun hareket etmiştir. Fakat o bir şair olarak tasavvuf edebiyatının sınırlı olan bazı kalıplarının dışına çıkar ve edebiyatı gerçekçi kılar.

Mahtumkulu'nun eserlerinde hayattaki eşitsizlik, adaletsizlik ile ilgili yazılmış olan şiirlerin onlarcasına rastlamaktayız.

Şair bu konudaki şiirlerinde bir taraftan halkı destekliyor, diğer yandan da ezilen ve üzüntü çeken insanların ağıtına katılarak onlara eşlik ediyor:

*Gömüldü deryalar, yıkıldı dağlar,
Yetimler göz yaşı döke başladı.
Fahişeden olan haramhor beğler,
Yurdu bir yanından yıka başladı* (Aşırov, 2012: 343).

Biz Mahtumkulu'nun Çovdur Han, Devletali gibi Türkmen hanlarının ölümüne ithaf olunan ağıtları, Ahmet Şah ve Muhammethasan Han hakkındaki methiyeleri yazdığını ve bunların ortaya çıkmasının nedenlerini makalemizin başında belirtmiştik.

Bunun yanı sıra şair halkına cebir ve sitem eden hanların da “*yüzünü sıvazlamamıştır*” :
*Azmıştır Göklen hanları,
Çok görür bize halları,
Koymadan sürdü malları,
Göz dikip durmalı oldu* (Aşırov, 2012: 34).

Şair meşhur “Fetdah” şiirinde zalim şahın halka yaptığı eziyet ve zulüm için feryat ederek yüksek sesle haykırır:

*Sen, Türkmenin el ulusunu soldurdun,
Kanlar dökerek, güzel yurdumu doldurdun* (Aşırov, 2012: 27).

Elbette, şair bu şiiri için kendisi için “*başının ölümlü ve malının ise talanlı*” olacağını kesin biliyor. Ama güzel ilini canı teni ile seven şair, ölümden korkarak, halkı için haykırmadan durabilir mi? Elbette duramaz! Şayet o böyle şiirleri yazmamış olsaydı, Türkmen halkının milli gururu – Mahtumkulu asla olamazdı. 18. yüzyıl Türkmen edebiyatında büyük dönüşümü gerçekleştiren Firâkî'nin eserleri, gelecek nesil şairleri için özel bir okula dönüşmüştür. 19. yüzyıl ve bundan sonraki dönem Türkmen edebiyatı temsilcileri Mahtumkulu'dan, edebiyatı halka yaklaştırmayı, halkın dil zenginliğini kullanabilmeyi öğrenmişlerdir.

Şairin eserleri sadece bir konu zenginliği değil, aksine üslubun estetik kullanımı ile her bir sözcüğün ilham eleğinden geçerek, şaşırtıcı bir tarzda birbirine bağlanması da dikkat çekmektedir:

*Ciğer yaşını gönül döker gözünden,
Kaş hem gelse yığılayıp geçer halıma.*

Yine:

*Dağlar başını eğdi duman bürendi,
Rüzgar kalkamadan yerde sürüklendi* (Aşırov, 2012: 507).

Bu ve buna benzer harikulâde satırlara her bir şiirinde rastlamak mümkündür. Mahtumkulu'nun kendi eserlerinde deyimlere ve Türkmen atasözlerine yeni bir yön verdiği de gözden kaçmamaktadır:

*Her güzelde bir kusur var, on iki sine yerinde,
Süte keskin nazar etsen, içerisinde kanı vardır* (Aşırov, 2012: 115).

“*Hunu vardır*” başlıklı bu gazelde şair iki tane atasözünü, “*Kusursuz güzel olmaz*” (Bir kemsiz güzel bolmaz) ve “*Süte dikkatle baksan, kan görürsün*” (Süde sine seretsen gan görüner) gibi örnekleri ustalıklı satırlarında işlemiştir.

Mahtumkulu'nun sanatsal unsurları kullanımı ve şiir yapısını oluşturma özelliği bilge şairin kaleminden çıkan şiirlerin uzun ömürlü olmasını sağlamıştır. Tanınmış ve ünlü bilim adamları tarafından yegâne milli şair olarak değerlendirilen Mahtumkulu'nun eserleri her bir konuda milli düşüncelerle yoğrulmuştur. Mahtumkulu 18. yüzyıl Türkmen hayatının ta kendisidir. Şairin eserlerindeki bu yaşam hayattaki mutluluğu veya mutsuzluğu, sevinci veya üzüntüsü, zaferi veya kayıpla kendi yerini bulmuştur.

Şayet Mahtumkulu Türkmen halkının kutsal sayılan erenlerinden biri olan Devletmehmet Azadî'nin (diğer bir adıyla Garrı Molla'nın) oğlu olarak hareket etmiş olsaydı, belki de O:

Mahtumkulu, ben cesurum, aşikâr, ele mertliğim,

Diri gidemez kaşlarımдан, dokunan namus-arıma (Aşırov, 2012: 507) diyerek o kadar yiğitçesine, şeref, ar namus için ölüme hazır olduğunu ifade eden satırları yazamazdı.

Eğer Mahtumkulu, 18. yüzyıl Türkmen zihniyeti sınırından aşmamış olsaydı:

“*Ey, Yaradan, karişma, iyi kötü işime*” diyerek, İslam dininin, “*kaza ve kaderin Allah'tan olduğu, onun emriyle alın yazılarının vuku bulacağı*” inancı gereği Allah'a hitaben böyle sözleri söyleyemezdi. (Bu ifadeler şathiye örneği olarak kabul edilebilir). Esasen Mahtumkulu, kendi başına bir dünya. Mahtumkulu'yu anlamak için manevî dünyasına, şairin kendisi olup öyle yaklaşmak gerekir. Bu da o kadar kolay iş değildir. Ama su götürmez bir gerçek vardır ki, Mahtumkulu'nun dünyası tıpkı pervaneleri kendisine çeken ateş gibidir.

Biz Mahtumkulu hakkında konuştuğumuzda, onu genelde sıradan bir şahıs veya sıradan bir şair olarak nitelendiriyoruz. Ancak Mahtumkulu'nun bu kadar basit düzeyde olmadığı, onun nadir rastlanılan bir zekâyâ ve müstesna bir dünya görüşüne sahip olduğunu kabul etmemiz gerekir. Aksi halde, bu doğal zihni, Türk edebiyatının değişmesinde dönüm noktası olan ve onu halkın hayatıyla sınıksız şekilde birleştiren büyük şahsın şairlik dehasını anlamamış oluruz.

Ünlü oryantalist Y. E. Bertels'in “...*Onun (Mahtumkulu'nun - A.A.) eserlerini çok dikkatli incelemek, her bir sözünü tahlil etmek ve bu sözlerin gerçek anlamını araştırma gayretinde olmak elzemdir*” (Bertels, 1960: 103) sözleri tümüyle bir gerçektir.

Iqtiboslar/Сноски/References/Каынаклар

- 1-Aliyev Ruhı. Magtymguly, Saýlanan Eserler. – Aşgabat, 1941.
- 2-Aşırov Annagurban. Magtymguly, Eserler Ýygyndysy. – Aşgabat, 2012.
- 3-Bartold, V. V. Сочинения. Том: 5. – Москва, 1968.
- 4-Bertels Y. E. “Идеи Махтумкулу о Художественном Творчестве”, (Şahyryň Ömrüne we Döredijiligine Degişli MakalalarÝygyndysy). – Aşgabat, 1960.
- 5-Garriyev B. A. “Magtymgulynyň Terjimehaly Hakynda”, SSSR YA TF Habarlary ,2, 3-8. – Aşgabat, 1950.
- 6-Garriyev B. A. “Türkmen Edebiyaty Bizin Guvanjymyzydyr”, Sowet Edebiyaty, 4-5, 38. – Aşgabat, 1945.
- 7-Gürgenli, Ahundow. “Türkmen Klassik Şahyrlary”, Sowet Edebiyaty, 9. – Aşgabat, 1939.
- 8-Gürgenli, Ahundow. Magtymguly, Saýlanan Goşgular. – Aşgabat, 1940.
- 9-Kösäyew Mäti. Edebiyat Barada Söhbet. – Aşgabat. 1972.
- 10-Rejebow, R. (1960), “Magtymgulynyň Doglan Ýylyny Anyklamak Ugrunda”, (Şahyryň Ömrüne we Döredijiligine Degişli MakalalarÝygyndysy). – Aşgabat, 1960.
- 11-Vambéry Armin. Путешествиепо Средней Азии. – Petersburg, 1865.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

1. The article is presented on 8-10 pages;
2. Article structure:
  1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
  2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
  3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone and e-mail address of the author (authors) are indicated in full.
  4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
  5. At the beginning of each article, there should be an annotation in Uzbek, Turkish and English.
  6. The abstract should be no more than 120-150 words.
  7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
  8. The article should be prepared in the following form:
    - a) Introduction;
    - b) Main part;
    - c) Results and Discussions;
    - d) Conclusions;
    - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
    - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
    - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
3. The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
4. Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
5. Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
6. Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilm-fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o‘tkazilgan sammitida ko‘zda tutilgan o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O‘zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES IN THE FOLLOWING AREAS:

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
  1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,15 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
  2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otaismi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
  3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, respublika, telefoni va e-mail adresi to‘liq keltirilishi kerak.
  4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
  5. Har bir maqola boshida o‘zbek, turk va ingliz tillarida annotatsiya bo‘lishi lozim.
  6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
  7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
  8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
    - a) Kirish (Introduction);
    - b) Asosiy qism (Main part);
    - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
    - d) Xulosalar (Conclusions);
    - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
    - f) Havola(snokalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
    - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
  1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа А4.
  2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
  3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, телефон и адрес электронной почты автора(ов) должны быть указаны полностью.
  4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
  5. В начале каждой статьи должна быть аннотация на узбекском, турецком и английском языках.
  6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
  7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
  8. Статья должна быть подготовлена в виде:
    - a) Вступление (Introduction);
    - b) Основная часть (Main part);
    - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
    - d) Выводы (Conclusions);
    - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
    - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
    - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекондованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğretim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
  1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütün olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
  2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
  3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon ve e-posta adresi eksiksiz olarak verilmeli.
  4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
  5. Her makalenin başında Özbekçe, Türkçe ve İngilizce özet bulunmalıdır.
  6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
  7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
  8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
    - a) Giriş (Introduction);
    - b) Ana bölüm (Main part);
    - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
    - d) Sonuçlar (Conclusions);
    - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
    - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
    - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Prof. J.Eltazarov

Musahhih va texnik muharrir:

R. Shokirov

ISSN 2992-9229

2024-yil 20-mayda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2024-yil 24-mayda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozı. Shartlı bosma tabog‘ı –9.

Adadı 20 nusxa. Buyurtma № 145

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229